

MARÇ 2023

LA POLÍTICA DE SEGURETAT I CONVIVÈNCIA DES DE L'ÀMBIT MUNICIPAL

Xarxa Internacional per a la
Innovació en Seguretat

INTRODUCCIÓ

Des de RISE creiem que les eleccions municipals de 2023 són una oportunitat per innovar al camp de la seguretat local. Aquest document té per objectiu aportar propostes per al desenvolupament de polítiques locals de convivència i seguretat tenint en compte el marc competencial de l'administració local

El document s'estructura en quatre apartats, els dos primers més centrats en el diagnòstic i les definicions. El tercer desenvolupa elements transversals per a una política local incloent proposades per a implementar-los i el quart està compost d'un conjunt de fitxes temàtiques que aborden diferents problemàtiques..

Conscients que les casuístiques i solucions plantejades són potser més pensades per a ciutats mitjanes i grans, i que no esgotem tots els reptes que afronten els municipis en matèria de seguretat i convivència, esperem en el futur continuar avançant a sumar propostes.

Aquest document va ser coordinat per Lucía Morale i Anabel Rodríguez i realitzat de manera participada per les i els integrants de RISE a Espanya: Antonio Alcántara, Ángel Barea, Lucía Camardón , Rocío Fraga, Tica Font, Amadeu Recasens, i Vicens Valentín, entre novembre de 2022 i març de 2023. Per a més informació pots contactar amb RISE a info@webrise.org

CONTINGUT

- 1. Per què cal la innovació en seguretat?**
- 2. Els problemes, la sensació d'inseguretat i les seguretats**
- 3. Elements clau per a una seguretat centrada en les persones**
  - 3.1 Diagnòstic, disseny i avaluació**
  - 3.2 Estratègies transversals d'intervenció**
  - 3.3 Coproducció i acció comunitària**
  - 3.4 Perspectiva de derechos, de género e interseccional**
- 4. Què fer diferent davant dels problemes de sempre?**
  - 4.1 Conflictes a l'espai públic**
  - 4.2 Oci Nocturn**
  - 4.3 Tráfico y consumo de drogas**
  - 4.4 Violències Masclistes**
  - 4.5 Situacions d'odio i discriminació**

PER QUÈ CAL LA INNOVACIÓ EN SEGURETAT?

És habitual que els partits conservadors, i en molts casos també els progressistes, recorrin a la por ciutadà per justificar les seves propostes, que solen centrar-se en solucions de mà dura, llei i ordre, principalment amb respostes punitives i criminalització dels sectors més vulnerats. Es tracta del que la cultura anglosaxona anomenen governar a través de la por (governing through fear).

Aquestes respostes obvien l'existència de violències i iniquitats estructurals que causen la majoria de les situacions que fonamenten la percepció d'inseguretat.

La inseguretat és present a les nostres societats de manera persistent i problemàtica. Tot i això, les polítiques i models hegemònics de seguretat no han ofert solucions efectives. Dècades d'incrementalisme penal i vigilància no han reduït significativament la violència, per això ens plantejem que si volem resultats diferents hem d'implementar propostes diferents.

Condicionar les polítiques de seguretat a la sanció penal o administrativa suposa orientar els poders públics cap a la resposta policial, perdent la capacitat d'involucrar altres actors públics en la resolució dels problemes de seguretat.

La proposta és, en canvi, generar polítiques de seguretat inclusives, incorporant la perspectiva de gènere i de drets de manera transversal i donant lloc als col·lectius i als grups socials tradicionalment exclosos d'aquesta construcció.

Per això, hem de renunciar al populisme punitiu i construir polítiques de seguretat centrades en les persones, incorporant la perspectiva de les víctimes des d'un lloc actiu i repensar les necessitats de reparació i la resposta del sistema i eliminar les pràctiques securitàries que menyscaben els drets de grups marginalitzats o discriminats.

Una versió completa del diagnòstic i els objectius de RISE es pot trobar al document fundacional de la Xarxa a: www.webrise.org

ELS PROBLEMES, LA SENSACIÓ D'INSEGURETAT I LES SEURETATS

La inseguretat és una de les problemàtiques que més preocupa la ciutadania . Es tracta d'una qüestió significativa de caràcter sistèmic que respon a conflictes estructurals molt profunds no resolts i que han estat tractats amb intensitat desigual pels diferents governs municipals i supralocals al llarg dels anys.

La preocupació per la seguretat és una manifestació de la percepció ciutadana sobre la realitat de la vida quotidiana als seus carrers i barris. I aquesta percepció no sempre té a veure amb la criminalitat ni sempre és mesurable de manera objectiva.

Què hi ha darrere aquesta preocupació? Quan intentem desxifrar què hi ha darrere de la percepció d'inseguretat manifestada per la ciutadania, ens trobem que engloba diferents problemàtiques i que es fonamenta en diferents realitats.

Aquesta percepció sol respondre a diferents situacions, com ara fets delictius, fets relacionats amb l'incivisme, conflictes de convivència, degradació de l'entorn urbà i fets relacionats amb accions de grups de població amb pautes de conducta o culturals diferents de les que altres grups consideren com a normals i que no són ni delictives ni incíviques.

És a dir, la percepció manifestada per la ciutadania té , en general, fonaments objectius. Té a veure amb situacions que, tot i no ser sempre delictives, poden i han de ser abordades per les polítiques públiques de seguretat i convivència.

La percepció de seguretat o inseguretat és afectada de manera considerable pels mitjans de comunicació (CEO 2023; EVB 2022). Així doncs, la difusió reiterada o exagerada de casos de criminalitat incrementa desproporcionadament la sensació d'inseguretat. Per això, la difusió i el tractament de la informació hauria de ser un aspecte que abordar de manera responsable pel sector professional de la comunicació, així com pels partits polítics, atès que les qüestions de seguretat solen utilitzar-se moltes vegades per generar pors que decantin el vot cap a solucions demagògiques, en general punitives i pretesament màgiques.

Finalment, és important tenir en compte que hi ha **diferents tipus d'inseguretats** : inseguretat en l'accés o permanència a l'habitatge, la feina, la seguretat social, que també generen que la ciutadania se senti insegura i que són aspectes a abordar per les diferents àrees polítiques.

Aquestes seguretats són les que incorpora el concepte de **seguretat humana**, que entén la seguretat com un marc integral per al desenvolupament d'una vida digna i inclou les seguretats econòmica, alimentària, sanitària, ambiental, personal, comunitària i política. Entenem que la satisfacció d'aquests drets és imprescindible per tenir una vida segura. Tot i això, la solució estructural en aquests àmbits ha de ser abordada per les polítiques sectorials específiques (habitatge, educació, treball, etc.) i per això no entrem en aquest detall en aquest document.

ELEMENTS CLAU PER A UNA SEGURETAT CENTRADA EN LES PERSONES

1

Pensar en la política de seguretat com en qualsevol altre àmbit de política pública : diagnosticar, dissenyar una actuació, executar-la i avaluar-la.

2

Desenvolupar estratègies transversals d'intervenció per respondre als problemes de seguretat i convivència a curt i llarg termini.

3

Ampliar el nombre d'actors que contribueixen en el procés de la política pública i hi participen , amb accions de coproducció i acció comunitària.

4

Incorporar la perspectiva de drets, de gènere i interseccional.

1. DIAGNÒSTIC, DISSENY I AVALUACIÓ

Identificació dels problemes

Un primer exercici clau per al disseny de polítiques de convivència i seguretat a nivell local és poder identificar els problemes correctament perquè això permetrà adoptar solucions adequades. Diferenciar, per exemple, si són problemes de seguretat o convivència.

En aquest sentit entenem la **seguretat ciutadana** com la protecció de la integritat personal i els béns, posant l'accent en les necessitats i els drets de la ciutadania.

I els **problemes de convivència**, com ara els conflictes que es produeixen en les relacions veïnals o per l'exposició a fenòmens que generen molèsties i que poden incloure l'ús de l'espai públic, les relacions en una escala de veïns, la mobilitat, etc.

Tot i que molts dels problemes estan originats en situacions d'iniquitat o conflictes estructurals que han de ser abordats des d'altres àmbits, les polítiques específiques de seguretat i convivència, quan es treballen adequadament, poden resultar preventives, evitar les escalades de violència, treballar en la reparació de les víctimes i col·laborar a la construcció de comunitat.

Decisions basades en evidència, a partir de la inclusió de múltiples fonts i perspectives

El compliment efectiu d'eixos com la transversalitat, la coproducció i acció comunitària, la transparència i la rendició de comptes requereixen comptar amb informació sòlida, fiable i de qualitat, a partir de múltiples fonts, que constitueixin inputs per a la presa de decisions, accés a la informació pública i que nodreixin les instàncies de participació ciutadana a nivell municipal..

Les estadístiques policials se centren principalment en el recompte de sèries d'il·lícits penals i administratius, amb la finalitat de verificar-ne el comportament temporal. Per tant, l'estadística mostra informació parcial sobre els fets succeïts. Així mateix, la resposta penal només implica una resposta reactiva que no resol el problema de fons ni contribueix a la prevenció futura.

Per això és clau tenir informació construïda a partir de diferents fonts. Implica anar més enllà de la informació generada per les agències penals -com els cossos i forces de seguretat i organismes judicials- i incloure un altre tipus de carteres i organismes públics, institucions de la societat civil i fins i tot de les mateixes instàncies de participació i intervencions municipals en matèria de seguretat ciutadana i convivència.

Algunes propostes d'informació que cal generar i integrar:

- **Enquestes de victimització i percepció de seguretat**
- **Informes d'entitats de la societat civil**
- **Processos de prospecció de necessitats directament de la ciutadania**

Transparència i rendició de comptes

Cap servei públic no es pot exercir sense control democràtic, i encara menys un que pugui afectar greument la integritat i els drets fonamentals de les persones. Per tant, un sistema de seguretat no es pot pensar sense incorporar mecanismes de transparència i rendició de comptes. Aquests mecanismes han de ser interns però també externs i incorporar la participació social.

La transparència implica la publicitat dels actes de l'administració. La rendició de comptes implica, per una banda, que l'administració de compte de les accions dutes a terme i el seu impacte sobre els problemes de la ciutadania. De l'altra, implica l'existència de mecanismes que permetin l'accés directe, àgil i senzill per part de la ciutadania per a la notificació a l'administració de possibles incidències amb els diferents serveis públics i els protocols adequats per resoldre'ls que puguin determinar responsabilitats individuals com també necessitats de millora organitzacional.

Algunes propostes:

- **Publicar plans i programes de govern.**
- **Publicar dades de l'activitat policial i d'altres serveis.**
- **Publicar informes de gestió i avaluacions, incloent-hi les dels mecanismes de control.**
- **La informació publicada ha de ser detallada, clara, accessible i en format obert.**
- **Generar canals directes i senzills d'atenció a la ciutadania per a queixes o suggeriments sobre el servei.**

2. ESTRATÈGIES TRANSVERSALS D'INTERVENCIÓ

Els factors que generen inseguretat, sensació d'inseguretat i conflictes de convivència són molt variats. Per exemple, la degradació de l'entorn urbà, la manca d'espais públics adequats per passejar i relacionar-se, els incidents i conflictes a l'àmbit residencial (robatori en domicilis, conflictes greus amb veïns, ocupacions vinculades a altres delictes), trànsit i consum de drogues, problemes de trànsit i mobilitat, etc.

Per abordar-los hi ha d'haver una intersecció i una transversalitat entre les diverses polítiques: socials, d'urbanisme, de salut pública, etc. i les polítiques de seguretat ciutadana, que permetin abordar integralment les problemàtiques i no, tal com passa habitualment, de manera fragmentada i descoordinada, cosa que genera un dispendi de recursos i una pèrdua d'eficàcia en les accions dutes a terme.

És clau integrar la idea que la sola actuació policial no té possibilitat de resoldre el problema. I especialment en conflictes de convivència és important implementar altres accions si es busquen resultats eficaços a mitjà termini.

Per això, fins i tot dins de l'àmbit específic de la seguretat i la convivència cal obrir la gestió de la seguretat a altres actors, per integrar tots els que tinguin responsabilitats en la intervenció social i en la millora de la convivència i la inseguretat (desigualtat econòmica, salut, serveis socials, urbanisme, educació, emergències i justícia), organitzats en un sistema integral de governança comunitària de les violències i la inseguretat.

Per això és imprescindible definir estructures, plans i recursos que facin convergir aquestes polítiques.

Algunes propostes:

- **Tenir un òrgan de coordinació institucional municipal que permeti integrar els diferents actors. Si s'opta per la junta local de seguretat, per tant, hauria d'integrar també operadors no policials.**
- **Assignar l'elaboració i el seguiment del pla local de seguretat a una unitat no policial i que compti amb professionals amb formació suficient per aplicar una mirada transversal en el disseny de les accions (criminòlegs, sociòlegs, psicòlegs socials, etc.).**
- **Reforçar amb recursos humans i econòmics tots els actors i/o àrees que integren el sistema de seguretat, i no només la policia.**
- **Formar per al treball col·laboratiu tot el personal que intervingui en matèria de convivència i seguretat.**

Finalment, voldríem apuntar que la difusió del concepte de **seguretat humana** com a visió holística de la seguretat, ha fet que s'interpreti que unes polítiques de seguretat poden considerar-se de seguretat humana si hi participen una àmplia diversitat d'actors i proposen una varietat de respostes més enllà del que és policial. Des de la nostra perspectiva, això pot comportar el risc de reduir la seguretat humana a les polítiques de seguretat i convivència, quan, com ja esmentem, la idea de seguretat humana respon a la necessitat de resoldre problemes estructurals que generen la insatisfacció de drets bàsics, molt més allà de la seguretat ciutadana, encara que també la inclogui.

NOTA METODOLÒGICA: TIPUS D'ESTRATÈGIES D'INTERVENCIÓ

Des d'un enfocament integral i transversal, podem identificar diferents estratègies, que responen a diferents fases o nivells d'intervenció:

i) Les socioeducatives o de construcció comunitària: orientades a la població general per a la prevenció primària de les violències, conflictes i delictes, mitjançant abordatges que tendeixin a cohesionar i enfortir el teixit social, l'involucrament i la participació ciutadana, així com a la sensibilització, formació i deconstrucció de patrons de comportament associats a la comissió de fets de violència masclista i discriminatòria, entre d'altres.

ii) D'ordenació i planificació urbana: és a dir, la realització de reformes en les condicions de l'espai o de les activitats que s'hi realitzen. Per incidir en la sensació d'inseguretat (per exemple, il·luminació), però també a la comissió de determinats fets de violència, conflicte o delicte (per exemple, redisseny d'una plaça, regulació d'horaris de venda d'alcohol, etc.);

iii) Les de contenció i abordatges específics o focalitzats en grups o situacions: que involucren accions tendents a la prevenció secundària i terciària de la violència i el delicte (per exemple, plans de treball per a agressors), així com aquelles dirigides a l'atenció i resposta a persones victimitzades.

iv) De control i reacció: inclouen aquelles respostes reactives i punitives, vinculades a la detecció de fets ja comesos, i a la seva sanció. Així com les estratègies tendents a enfortir els recursos destinats a aquests fins.

3. COPRODUCCIÓ I ACCIÓ COMUNITÀRIA

La complexitat duna realitat social més desigual, dinàmica i diversa que mai abans (la globalització) ha fet exponencialment més complexos els problemes de les societats contemporànies. Els sistemes de govern tradicional basats en la jerarquia i la unilateralitat resulten insuficients davant de la complexitat que això suposa. Són diverses les veus que defensen que la complexitat i les desigualtats socials requereixen línies estratègiques que promoguin l'apoderament de les persones, el treball en xarxa, la solidaritat i la participació dels que els afecta (Ballester, 2013).

Un dels marcs d'actuació que ens permet crear estratègies amb finalitat transformadora és l'acció comunitària. L'acció comunitària la podem definir com un procés orientat a l'autoorganització d'una comunitat per decidir quines són les vostres necessitats i per impulsar accions que donin respostes (Manyà i Morales, 2018). Es tracta de construir projectes col·lectius en què hi ha un «nosaltres», que vol i necessita fer coses conjuntament per poder donar respostes a problemes, reptes i necessitats col·lectives.

Diferents autors i autores plantegen que l'acció comunitària ha de tenir una triple intencionalitat transformadora (Manyà i Morales, 2018 i Ballester, 2013):

- L'apoderament personal, grupal i comunitari.
- La millora de les condicions de vida (donant resposta a necessitats i reivindicant drets).
- La cohesió i la inclusió social.

Quan parlem de comunitat és important aturar-nos per definir de què parlem. En aquest cas fem referència a «un conjunt d'agents que comparteixen un espai territorial de referència, sigui perquè hi resideixen, o per què desenvolupen la seva activitat social o professional» (Manyà i Morales, 2018, pàg.7). Alhora hem de tenir present que hi ha relacions d'interdependència que es donen entre ells i elles.

Aquests agents poden tenir una diversitat de perfils:

- a) professionals de serveis, entitats, empreses i administracions amb diversitat d'encàrrecs i trajectòries;
- b) persones voluntàries i activistes membres d'entitats sense ànim de lucre;
- c) persones no associades que volen i poden sumar-ne el gra de sorra;
- d) càrrecs polítics que estiguin desenvolupant la seua labor a peu de carrer.

Trobar l'equilibri perquè totes les veus siguin escoltades i tothom assumeixi responsabilitats és un dels reptes principals amb què ens trobem. I evidentment, des de la voluntat de construcció de política pública s'ha d'escoltar tothom i de vegades cal fer la pregunta de qui no hi és, a qui no estem preguntant o quina veu no està sent escoltada.

En aquest sentit, apareix la necessitat de generar espai per a la coproducció entre actors públics i privats que s'articulin a través de fórmules de governança comunitària que generin estructures i processos d'interacció entre la ciutadania i l'administració, cercant fórmules de decisió més horitzontals i equilibrades sota els principis de transparència, participació, complementarietat i proporcionalitat entre actors públics i privats, amb l'objectiu de donar a la participació de les persones el màxim protagonisme possible

Algunes propostes:

- **Òrgans ad hoc:** són necessaris espais de participació amb objectius clars i concrets a partir de problemàtiques. Això facilita que les participants siguin més representatives a cada situació i evitar el desgast d'instàncies que donin pocs resultats. Poden ser flexibles i fer-se en una diversitat d'espais, tant institucionals com a comunitaris.
- **Òrgan permanent:** espai de participació amb objectius clars que permet generar línies estratègiques i el seu seguiment. Ha d'estar vinculat a un territori amb una mesura concreta que permeti la sostenibilitat, la viabilitat i una relació directa amb la realitat sociocultural. És més operatiu disposar de més òrgans en diferents unitats territorials que fer un òrgan que abasti un gran territori.
- **Equips d'acció comunitària** amb presència continuada al territori i que posen en relació les dinàmiques de conflictivitat i convivència amb els òrgans ad hoc i amb el permanent. Permet fluir la comunicació entre els òrgans, les veïnes, les entitats, els equipaments i els serveis públics. Aquests equips, si tenen prou recursos, poden ser els responsables de la dinamització i la gestió dels diversos òrgans i les accions en territori.
- **Mecanismes d'informació** que facilitin l'accés a tota mena de població, independentment de la llengua, l'origen o la diversitat funcional. Per exemple, fer servir pictogrames, braille, llengües maternes, etcètera.

4. PERSPECTIVA DE DRETS, DE GÈNERE I INTERSECCIONAL

Garantir polítiques de seguretat que posin al centre les persones implica incorporar aquestes perspectives per evitar que la política pública aprofundeixi les desigualtats i les violències preexistents.

L'enfocament basat en drets humans (EBDH) és un marc conceptual desenvolupat per les Nacions Unides que té com a base les normes internacionals de drets humans, i també és una metodologia que orienta la implementació de les polítiques públiques cap a la promoció i la protecció d'aquests drets. Analitza causes estructurals dels problemes, planteja una actuació no només passiva de les persones com a receptores de beneficis sinó actives com a titulars de drets, de responsabilitats i obligacions.

Pel que fa a la ciutat és important afegir que la Carta Europea de Salvaguarda dels Drets Humans a la Ciutat (Saint-Denis 2000) defineix que: "La ciutat és l'espai col·lectiu que pertany a tots els seus habitants que tenen el dret a trobar les condicions per a la realització política, social, econòmica, cultural i ecològica, cosa que comporta assumir també deures de solidaritat."

L'enfocament intercultural pretén fomentar la convivència entre les persones de diferents orígens, cultures i religions mitjançant una mirada centrada en la persona com a protagonista i titular de drets. Es fonamenta en tres principis: Diversitat cultural, Igualtat de drets, oportunitats i no-discriminació i Interacció positiva i diàleg intercultural. Implica, com a element clau la participació real de la diversitat en el disseny de polítiques i fuig en canvi de "l'assimilació" o "integració" com a objectiu.

Per acabar, l'enfocament de gènere interseccional contribueix a una ciutat més democràtica, justa i respectuosa. L'enfocament de gènere implica no només la presència de les dones i les diversitats de gènere en el disseny i la implementació de la política sinó valorar en les accions els elements d'interdependència i vulnerabilitat que tenim com a éssers humans i potenciar ciutats que promoguin la cura mutu i la construcció comunitària.

La visió interseccional implica reconèixer que vivim en una societat basada en la dominació –patriarcal, capitalista i colonial– i que això ha definit històricament unes determinades relacions de poder entre els subjectes que condicionen les possibilitats efectives d'igualtat.

Algunes propostes:

- Incloure personal especialitzat i amb la funció exclusiva de la incorporació transversal de la perspectiva de gènere interseccional i de drets a les àrees de seguretat i convivència.
- Realitzar formacions específiques a tot el personal municipal per aplicar aquestes perspectives als seus llocs de treball concrets.
- Dissenyar accions explícites tendents a incorporar aquestes perspectives.
- Incloure indicadors específics per mesurar l'impacte de gènere i interseccional dels plans i programes.
- Garantir la participació plural a tot el cicle de la política pública.

QUÈ FER DIFERENT DAVANT DELS PROBLEMES DE SEMPRE?

1. CONFLICTES A L'ESPai PÚBLIC

L'espai públic s'estableix com un espai privilegiat de relació i de convivència, però no és neutral, i per tant es pot convertir sovint en lloc de conflicte. En aquest sentit, un espai públic, com una plaça, pot ser un espai de trobada on conflueixin múltiples i diversos interessos, mirades i necessitats que es poden confrontar entre elles en entrar en contacte.

En aquest espai hi ha una tensió que és perquè determinats usos i poblacions són privilegiades per sobre d'altres. Així, les relacions que es donen a l'espai estan definides per privilegis de classe, gènere, edat, racials, etc. També hi ha tensió entre els usos espontanis (les pràctiques que duen a terme les persones que fan ús de forma quotidiana) i els usos planificats (la concepció i l'objectiu amb què van ser dissenyats). De vegades, la interacció social desborda la planificació urbanística.

Els problemes més habituals que trobem a l'espai públic de les ciutats tenen relació amb contaminació acústica (sorolls molestos), consum excessiu d'alcohol, ús abusiu per part de privats com a terrasses de bars a zones altament transitades o poblades, excés de turisme, vehicles de mobilitat personal, gestió d'animals, etc.

La promoció de la convivència a l'espai públic es basa en la generació d'enllaços de reconeixement mutu entre veïns i veïnes, col·lectius, associacions, equipaments. Per tant, hem d'intentar treballar cercant oportunitats culturals, educatives i comunitàries que vagin més enllà del concepte clàssic de civisme.

L'aproximació socioeducativa i comunitària és la que té més possibilitat de desenvolupament i sobre la qual comença a aparèixer evidència científica que demostra la seva validesa per augmentar la convivència i fins i tot reduir la criminalitat. Així, alguns estudis demostren que els barris on hi ha associacions veïnals, centres cívics i altres organitzacions de barri actius van tenir la reducció de la criminalitat.

Així, alguns estudis demostren que els barris on hi ha associacions veïnals, centres cívics i altres organitzacions de barri actius van tenir la reducció de la criminalitat. **Els espais de participació i construcció comunitària es mostren idonis per a la millora de la seguretat i la convivència.**

A més de mesures socioeducatives i comunitàries, aquesta aproximació requereix preguntar-se si els instruments d'ordenació de l'espai públic que utilitzen habitualment els municipis (ordenances, plans d'usos i urbanístics, règim d'infraccions i sancions...) permeten integrar de manera real la diversitat d'usos i necessitats.

Algunes propostes:

Accions socioeducatives i de construcció comunitària:

Prospecció i avaluació

- Marxes exploratòries i mapeigs col·lectius
- Dinàmiques grupals i participatives
- Observacions sistemàtiques dels espais posant en relació el disseny de l'espai amb els seus usos.
- Entrevistes a persones usuàries.
- Òrgans de participació ad hoc per a necessitats concretes i òrgans estables en el temps amb una mirada global

Dinamització

- Activitats socioculturals construïdes de manera comunitària.
- Equips d'acció socioeducativa i comunitària amb presència, continuïtat a l'espai i posant en relació amb veïns, entitats, equipaments i serveis públics.
- Recuperació de solars i espais abandonats per a horts
- Utilització dels escocells per a jardins urbans.
- Treballar amb referents de la pròpia comunitat com a agents de canvi

Accions d'ordenació

- Incorporar a la normativa i plans municipals nous usos que integrin la diversitat (ex. Manifestacions religioses no catòliques a l'espai públic).
- Remodelació urbanística amb perspectiva inclusiva i sumant totes les veus.
- Dissenyar plans d'usos que integrin necessitats de col·lectius minoritaris (ex. murs d'art urbans)

Accions de control

- Revisar el règim d'infraccions i sancions:
  - Evitar penalitzar/expulsar col·lectius en situació de vulnerabilitat. Aplicar una mirada i una resposta social.
  - Incorporar i impulsar l'ús de mesures alternatives a la sanció.

2. OCI NOCTURN

Més del 75% de joves entre 14 i 30 anys van habitualment a bars i discoteques. El 40% practica el botellot, especialment fins als 25 anys (Pérez Díaz, 2021).

La principal oferta d'oci nocturn és l'oferta mercantil proposada per bars, pubs i discoteques, si bé hi ha també una programació de festes populars i festivals i, en tots dos casos, una combinació i interrelació entre lleure formal (planificat i regulat) i informal (espontani, en pisos i espai públic principalment). El consum d'alcohol és un element consubstancial a qualsevol de les pràctiques d'oci anteriors, independentment de l'edat de consum legal (18 anys). A Espanya, un 17% dels joves de 15 a 16 anys declara haver patit intoxicació etílica o haver practicat binge drinking en els darrers 30 dies; i el 50% de joves consumidors de 14 a 17 anys manifesta tenir fàcil accés a l'alcohol tant a bars i pubs, com a botigues d'alimentació (Observatori Espanyol de les Drogues i de les Addiccions, 2021). D'altra banda, l'alcohol és la droga que es percep com a menys perillosa per part del jovent.

No tots els municipis tenen una oferta de lleure nocturn que abasti tot l'itinerari festiu.

Alguns, fins i tot, pressionen els i les joves per expulsar pràctiques d'oci del seu municipi, forçant la mobilitat i, per tant, els riscos associats a aquesta, especialment si s'han de desplaçar amb cotxe particular.

En franges més baixes, hi ha poques alternatives a l'oci nocturn mercantil i al consum d'alcohol associat.

Tant a municipis amb oferta d'oci nocturn com a nivell supramunicipal falten models de planificació i gestió que integrin l'oci nocturn amb altres serveis i que diversifiquin l'oferta.

Riscos associats per a la seguretat, la salut pública i la convivència

La nit és un espai positiu de gaudi i aprenentatge per a la joventut. S'han de fugir de visions adultocèntriques i estigmatitzadores d'aquestes pràctiques. Desproblematitzar l'ús de l'espai públic i, conjuntament amb les persones usuàries i amb la resta del veïnat, buscar noves formes de governança de la ciutat nocturna.

Un eix fonamental de tal governança és la seguretat dels i les joves. No cal generar alarmisme, però tampoc cal obviar els riscos associats a les pràctiques d'oci nocturn.

Salut pública:

Hi ha amplis debats sobre els millors models de regulació i prevenció de les drogues, que no podem reproduir aquí. Tot i això, proposem posar l'accent en la prevenció dels riscos associats a dues qüestions concretes:

- El consum d'alcohol entre els i les més joves.
- Danys associats a consums experimentals i recreatius d'altres drogues.

Algunes propostes:

- **Dissenyar plans d'esbarjo per als més joves amb oferta diversa i no centrats exclusivament en el consum d'alcohol.**
- **Repensar l'oferta de lleure de manera participada i integrar-hi l'espai públic.**
- **Reduir l'oferta d'alcohol: garantir el compliment de la prohibició de venda d'alcohol a menors a establiments comercials (d'oci i alimentació) i també a festes populars.**

En el cas del consum d'altres substàncies psicotròpiques associades a pràctiques de lleure nocturn, en col·laboració amb cossos policials, és important monitoritzar l'evolució de l'oferta i garantir que els locals de lleure nocturn no participen al mercat de la droga (va ser un problema clar en dècades passades). D'altra banda, és important garantir que les persones usuàries disposen d'informació contrastada sobre les característiques i la qualitat de les drogues que consumeixen.

Algunes propostes:

- **Generalitzar estratègies d'informació sobre drogues i reducció de danys com la que fa, per exemple, Energy Control.**
- **Monitoritzar l'oferta de drogues i garantir la desvinculació de locals de lleure.**

Seguretat personal: seguretat en el trànsit i violències masclistes

La combinació d'itineraris festius, el consum de substàncies psicotròpiques (alcohol i altres) i la conducció de vehicles és un dels riscos més greus per als joves. El 2,7% dels estudiants de 14 a 18 anys va reconèixer haver conduït un vehicle sota els efectes de l'alcohol a l'últim any i el 17,2% haver viatjat com a passatger en un vehicle conduït per algú sota els efectes de l'alcohol (Observatori Espanyol de les Drogues i de les Addiccions, 2021).

Algunes propostes:

- **Fomentar el transport públic o la figura del conductor y la conductora abstemia.**
- **Mantenir el control policial per evitar conduir sota els efectes de l'alcohol i altres drogues.**

La violència masclista que afecta les dones i el col·lectiu LGBTI és estructural i travessa per tant les pràctiques de lleure.

El 18% dels casos de violència sexual exercida per persones diferents de la parella que declaren les dones es va produir en locals d'oci nocturn i més del 30% a espai o transport públic (Generalitat de Catalunya, 2017; Delegació del Govern contra la Violència de Gènere, 2020). Si bé en aquest darrer cas els estudis no permeten segmentar si es van produir en itineraris festius, sabem que els desplaçaments durant itineraris nocturns generen inseguretat, percebuda i real.

És important treballar des de l'administració amb una visió empoderadora i d'exercici de drets que eviti, per tant, fomentar la por i la reducció de la vida nocturna per part de les dones i les diversitats.

Tot i que les violències masclistes es detallen en una altra fitxa, incloem aquí algunes propostes específiques relacionades amb el lleure nocturn.

Algunes propostes:

- **Dissenyar protocols municipals de detecció i atenció a les violències masclistes en lleure nocturn.**
- **Definir itineraris segurs vinculats al transport públic.**
- **Implementar punts d'informació i atenció davant d'agressions masclistes a festes i festivals.**
- **Generar protocols amb locals d'oci de prevenció i atenció davant d'agressions masclistes.**
- **Formar les policies locals per a la detecció i l'atenció de les persones víctimes a l'espai públic.**
- **Promoure campanyes i programes de foment de la igualtat de drets i de masculinitats no tòxiques.**
- **Implementar els punts violetes com a punts de referència estables i reconeixibles i treballats conjuntament amb el moviment feminista.**

Convivència:

A molts municipis es prohibeix el consum no reglat d'alcohol a l'espai públic més com a forma d'evitar pràctiques d'oci, especialment el botellot, que com a mesura de salut pública. No obstant això, **la prohibició modula o desplaça la pràctica, no l'elimina**.

D'altra banda, una resposta prohibicionista exclou del gaudi de l'espai públic a àmplies capes de població.

El disseny de les pràctiques d'oci formals (per exemple, la concentració i les característiques de locals d'oci nocturn al territori) incideix en l'ús de l'espai públic per a pràctiques d'oci informals i en la mobilitat i, per tant, en les potencials molèsties per als veïns i veïnes (Barruti i Rodríguez, 2007). Cal pensar i definir models d'oci nocturn que integrin els usos tant d'espais formals com informals, que habilitin serveis per a les persones usuàries (transport i itineraris segurs, lavabos, restauració, etc.) i també minimitzin l'impacte diürn.

El dret a l'espai públic nocturn ha d'anar acompanyat també d'un model de responsabilitat i de cura del mateix, que pot i ha de ser definit de manera participada amb les persones usuàries. Les ordenances municipals poden ser reflex de tal model i han de combinar mecanismes sancionadors amb mecanismes educatius (mesures alternatives a la sanció) i amb figures alternatives a la policia (personal mediador).

Algunes propostes:

- **Planificar l'oci nocturn tenint en compte tant els usos formals com informals i els serveis indispensables associats (itineraris segurs, lavabos públics, etc.).**
- **Actualitzar les ordenances de convivència de manera participada. Integrar mesures alternatives a la sanció.**
- **Implementar equips de mediació nocturns.**

3. TRÀFIC I CONSUM DE DROGUES

El tràfic de drogues és un problema complex amb implicacions transnacionals. Els mercats de les drogues il·lícites estan vinculats amb la violència i altres formes de delinqüència. Les drogues alimenten i prolonguen els conflictes, i els seus efectes desestabilitzadors (UNODC 2022), alhora que contribueixen a la vulneració de drets humans, econòmics, socials i culturals, especialment a les zones productores i de trànsit il·lícit.

Espanya és principalment un punt d'accés, consum i trànsit cap a la resta del continent tant de cocaïna com d'altres drogues, com ara el cànnabis i l'haixix.

Les ciutats tenen sens dubte un paper limitat pel que fa a les possibilitats de resolució d'aquest complex problema, però n'enfronten les conseqüències i per

això és clau que siguin part de la implementació d'accions directes i que es coordinin amb altres instàncies administratives per contribuir a plans a més escala.

El fenomen de les drogues té dos abordatges, d'una banda, la situació de persones consumidores i de l'altra la de la cultiu i la venda.

Pel que fa a les persones consumidores, entenem que l'abordatge correcte és des de la no criminalització i, en canvi, aplicant una perspectiva de salut pública. No desenvoluparem detalladament les mesures a aplicar que cal treballar necessàriament des d'aquest àmbit, però esmentem alguns elements que considerem imprescindibles, alguns dependents directament del nivell municipal, altres de l'autonòmic.

Algunes propostes:

- **Implementar programes per a la prevenció d'addiccions, especialment per a la població jove.**
- **Garantir l'existència d'una xarxa pública assistencial per a persones amb problemes de consum de substàncies i els seus entorns, incloent programes de tractament i de reducció de danys.**
- **Garantir un servei públic d'atenció a la salut mental.**
- **Implementar accions adreçades a reduir l'estigma associat a les persones amb consum de drogues.**
- **Incorporar la mirada interseccional als programes de prevenció, atenció i tractament.**
- **Garantir l'accessibilitat universal als serveis de tractament, la reducció de danys i la salut mental associats al consum de drogues i addiccions. Incloent recursos de baixa intensitat.**

Pel que fa a la venda de drogues il·legals, aquesta pot produir-se a la via pública o en habitatges i/o locals. És un fenomen que impacta greument en la convivència i en la sensació de seguretat (IERMB 2019) encara que per no generar victimització directa no sol aparèixer en eines de mesura com les enquestes de victimització.

A més, moltes vegades hi ha reticències a denunciar per la por que es genera davant de possibles represàlies.

El paper dels cossos policials té una gran rellevància en l'abordatge d'aquesta problemàtica, però també cal generar mecanismes comunitaris i de dinamització de l'espai públic que redueixin els impactes.

El primer pas davant de qualsevol problemàtica serà la realització d'un diagnòstic participat a partir del qual es podran dissenyar respostes adequades a les característiques del problema.

Algunes propostes:

- **Implementar espais de seguiment i coordinació de dispositius entre els diferents serveis vinculats a la problemàtica: salut, neteja, policia, treballadores de carrer, equips de mediació, veïnes, etc.**
- **Generar mecanismes àgils de denúncia/comunicació a les autoritats i els circuits d'informació veïnal-tècnic-policial-judicial.**
- **Generar espais i relacions de confiança amb les veïnes i els veïns que els doni seguretat al moment de fer la denúncia.**
- **Establir referents de la policia local per establir relació amb veïnes i veïns i amb capacitat de detectar, sistematitzar i transmetre informació vinculada al tràfic de drogues.**
- **Formar la policia local per detectar l'explotació i el tràfic de persones relacionades amb el tràfic de drogues.**
- **Intervenir urbanísticament i dinamitzant l'espai públic per evitar els usos excloents.**
- **Detectar possibles conflictes de convivència -per exemple, vinculats a equipaments de salut per al tractament o per consum a la via pública- i intervenir amb estratègies de mediació i de gestió del conflicte.**
- **Garantir la participació del veïnat i de les persones consumidores en el disseny i l'avaluació de les accions.**

A més, hi ha altres actuacions que corresponen a instàncies autonòmiques o estatals però que les ciutats poden instar:

- Investigar policialment el tràfic de drogues amb un focus especial en el factor econòmic que les motiva, centrant-se en l'organització més que en la venda al consumidor final.
- Millorar les capacitats policials de recerca sobre el trànsit en línia de drogues.
- Millorar la cooperació i l'intercanvi d'informació d'intel·ligència amb l'objectiu de desarticular les organitzacions vinculades al trànsit transnacional.
- Incrementar els recursos policials per prevenir, detectar i investigar l'explotació i el tràfic de persones relacionades amb el tràfic de drogues.
- Millorar el control de contenidors, la formació i la cooperació amb empreses de transport marítim comercial i incrementar les capacitats d'intercepció als ports per reduir el tràfic de drogues per via marítima.
- Facilitar la interposició de denúncia col·lectiva davant de situacions de trànsit que tinguin impacte a les comunitats.

La venda de drogues il·lícites també té vinculació amb l'oci nocturn, algunes actuacions específiques s'han abordat a la fitxa respectiva.

4. VIOLÈNCIES MASCLISTES

Les violències masclistes a les ciutats tenen múltiples dimensions. D'una banda, la violència de gènere -entesa en el marc de la legislació estatal vigent, és aquella que es produeix en el marc de les relacions de parella o exparella i tendeix a produir-se majoritàriament a l'espai privat. D'altra banda, les violències masclistes als espais públics o d'ús públic (carrers, transport públic, locals d'oci...)

En tots dos casos, és imprescindible comptar amb la intervenció de l'administració en col·laboració amb la societat civil i els moviments socials i comunitaris.

Per abordar les violències masclistes cal, en primer lloc, identificar-les, per després actuar-hi des dels diferents àmbits i perspectives.

Per identificar les violències masclistes cal fer un treball en clau feminista, interseccional i transversal.

A més de sensibilitzar i treballar amb forces i cossos de seguretat i amb el sistema judicial, el nivell municipal té un paper important en la prevenció i atenció de les persones víctimes de les violències, incloent-hi la infància. Les mesures que corresponguin a l'àmbit municipal, comarcal o autonòmic dependran de les capacitats i l'organització de cada territori. Per això enunciem diferents mesures i recursos que creiem claus per a aquesta problemàtica, encara que no totes correspondran al nivell municipal:

Algunes propostes:

- **Implementar recursos i professionals de serveis integrals per a les víctimes:**
  - **Serveis especialitzats que incloguin centres d'atenció amb personal multidisciplinari: advocades, treballadores socials, psicòlogues, educadores socials i agents d'igualtat.**
  - **Treball transversal amb la resta de les àrees d'intervenció municipal.**
  - **Cases i centres d'acollida: incorporant, a més dels serveis de suport i seguiment individualitzat, la intervenció social i comunitària de manera col·lectiva i empoderadora .**
  - **Incloure la creació d'habitatges de transició a la vida autònoma.**
- **Formar i sensibilitzar per a la detecció i l'abordatge de les violències a tot el personal municipal, especialment d'atenció (serveis socials, policia local, etc.).**

- Promoure instàncies de participació ciutadana per al control i la rendició de comptes per part de l'accionar d'agents públics, incloent-hi aquelles dirigides específicament a les intervencions del personal policial.
- Incorporar als processos a la comunitat: moviment feminista, associacionisme (veïnal, social comunitari, juvenil, cultural...), empresariat (especialment hostaleria, però no només: comerç, transport públic etc.), mitjans de comunicació locals.
- Generar plans o programes vinculats a les masculinitats, per anar cap a models relacionals més respectuosos i saludables.
- Elaborar diagnòstics de situació de l'ordenació urbana des de la perspectiva de gènere, per exemple mitjançant marxes exploratòries.

5. SITUACIONS D'ODI I DISCRIMINACIÓ

Hi ha violències que s'exerceixen contra persones i col·lectius per raons de gènere, de classe, ètniques o racials, religioses, culturals, per patir algun tipus de discapacitat, entre d'altres. Alhora, moltes persones pateixen discriminacions múltiples, atesa la seva pertinença a diversos col·lectius vulnerats -com ara les dones pertanyents a sectors de baixos nivells d'ingressos i a grups ètnics discriminats. Aquestes situacions de discriminació responen al "existència d'un model social basat en la dominació - patriarcal, capitalista i colonial- que defineix unes determinades relacions de poder entre els subjectes. És important entendre aquest marc, perquè més enllà de les actuacions individuals caldrà treballar en canvis estructurals per resoldre-les.

Si ens centrem en les conductes individuals, una conducta discriminatòria es pot fer a través del tracte diferenciat (per exemple, a través de l'exclusió d'un servei), d'un discurs d'odi, d'una agressió verbal o física o de vandalisme (seria cas d'un grafiti ofensiu).

Les conductes més greus poden ser perseguides penalment. Així, les dades del Sistema Estadístic de Criminalitat (SEC) del Ministeri de l'Interior mostren que les victimitzacions per causa d'incidents de delictes d'odi es troben en augment, passant de 1.273 víctimes d'aquest tipus de delictes, el 2015, a 1.874, el 2021.

Tot i això, moltes situacions discriminatòries no són susceptibles d'activar la via judicial penal, ja sigui perquè no encaixen en la tipificació dels delictes, o perquè falta reforçar la sensibilització i formació policial i judicial en la matèria. Aquesta circumstància no ha de descoratjar la resposta institucional, la resposta és necessària i possible.

Prevenir i aturar aquestes conductes és un element fonamental per garantir la convivència a les ciutats, evitar la polarització social, discursos d'odi i possibles escalades de violència.

Intervenir davant les discriminacions i violències produïdes per pròpia l'administració (en àmbits de salut, serveis socials, etc) és també fonamental: aquestes situacions generen un impacte molt més gran en la persona víctima, alhora que socaven la confiança de la ciutadania en les institucions públiques.

Les policies locals poden tenir un rol essencial a detectar i abordar les situacions de violència, discriminació a l'espai públic, mal ús del dret d'admissió, etc. i també han d'implementar protocols per evitar les possibles situacions discriminatòries a les pròpies actuacions.

És important ressaltar, que, segons el Comitè de Drets Humans de Nacions Unides i diversa norma internacional de drets humans, una situació de discriminació per part de l'administració no requereix de la voluntat de discriminar de les i els funcionaris, sinó que es dona pel mer fet de verificar-se el resultat discriminatori.

Hi ha múltiples estratègies que es poden dur a terme des de l'àmbit municipal per revertir o prevenir aquest tipus de situacions, algunes de les quals ha recollit i reforçat la recent llei estatal 15/2022, de 12 de juliol, integral per a la igualtat de tracte i la no discriminació, i prèviament la llei catalana 19/2020, del 30 de desembre en la mateixa matèria.

Algunes propostes:

- **Elaboració de diagnòstics participats i amb integració de múltiples fonts.**
- **Promoure instàncies de participació ciutadana tendents al control i la rendició de comptes per part de l'accionar d'agents públics, incloent-hi aquelles dirigides específicament a les intervencions del personal policial.**
- **Establir un servei d'atenció a persones víctimes de discriminació, en col·laboració amb les administracions supralocals.**
- **Desenvolupar o potenciar serveis de mediació o resolució alternativa de conflictes.**
- **Complementar la resposta dialogada i educadora, amb l'exercici de la potestat sancionadora municipal.**
- **Formar i sensibilitzar el propi personal municipal, per evitar la reproducció de pràctiques discriminatòries i per capacitar-los per a la detecció de les violències.**
- **Desenvolupament de campanyes de sensibilització tendents a visibilitzar, desconstruir i revertir pràctiques normalitzades, així com a la difusió dels canals de denúncia i assistència existents.**
- **Realitzar estudis en àmbits específics que posin en evidència les situacions de discriminació.**

BIBLIOGRAFIA

- Aguilar, MJ (2013) «Participación comunitaria: ¿qué es?» Blog propio. Recurs disponible en línea:
<https://mariajoseaguilaridanez.wordpress.com/2013/11/30/participacion-comunitaria-que-es/>
- Aramayona, B., Romón, J., Gómez-Ullate, J., Fuentes, D. Sánchez, M. y Nofre, J. (2020) Geografías de la Ciudad Nocturna: Análisis comparativo y aplicado del ocio nocturno joven el Madrid, Barcelona y Lisboa, Centro Reina Sofía sobre Adolescencia y Juventud, Madrid. Recurs disponible en línea:
<https://www.adolescenciayjuventud.org/publicacion/geografias-ocio-nocturno/>
- Ballester, M., (2013) «Acción comunitaria y trabajadores comunitarios». Consorcio Acción Social de la Garrotxa. Recurs disponible en línea:
<https://www.casg.cat/accio-comunitaria-i-treballadors-comunitaris/>
- Barruti, M. y Rodríguez, A. (2007) Violencia en espacios de ocio nocturno. Un estudio de caso en Cataluña, en Recasens, Coord., La violencia en espacios de ocio nocturno. Un estudio comparativo europeo, Barcelona, Atelier, p. 131-157.
- Burgos, A. –Coord.- (2018) Observatorio Noctámbul@s: 5º Informe anual (2017-2018), Observatorio sobre la relación entre el consumo de drogas y las violencias sexuales en contextos de ocio nocturno, Barcelona. Recurs disponible en línea:
https://www.drogasgenero.info/wp-content/uploads/5InformeNoctambulas_2017-18.pdf
- CEDRE, Ministerio de Igualdad de España (2021): Percepción de la discriminación por origen racial o étnico por parte de sus potenciales víctimas en 2020. Recurs disponible en línea:
https://igualdadynodiscriminacion.igualdad.gob.es/destacados/pdf/07-PERCEPCION_DISCRIMINACION_RACIAL_RESUMEN
- CEO, Centre d'Estudis d'Opinió (2023), Enquesta sociopolítica. 2022, Recurs disponible en línea: <https://ceo.gencat.cat/ca/estudis/registre-estudis-dopinio/estudis-dopinio-ceo/societat/detall/index.html?id=8708>
- Creación Positiva. (2019). Guía para la elaboración de protocolos en abordaje de violencias sexuales y LGTBIfobia en los espacios públicos de ocio (L'Apòstrof). Recurs disponible en línea: www.foliverd.net
- Delegación del Gobierno contra la Violencia de Género (2020) Macroencuesta de violencia contra de violencia contra la mujer 2019, Ministerio de Igualdad, Madrid. Recurs disponible en línea:
https://violenciagenero.igualdad.gob.es/violenciaEnCifras/macroencuesta2015/pdf/Macroencuesta_2019_estudio_investigacion.pdf
- Encuesta de Victimización de Barcelona 2022, (2022), Ajuntament de Barcelona. Recurs disponible en línea:
<https://ajuntament.barcelona.cat/prevencio/es/documents?combine=&tid=121>

- Generalitat de Catalunya (2016) Enquesta de violència masclista a Catalunya. Recurs disponible en línia:
https://interior.gencat.cat/web/.content/home/010_el_departament/publicacions/seguretat/estudis_i_enquestes/enquesta_de_violencia_masclista/Presentacio-EVMC_23_07.pdf
- Institut d'Estudis Regionals i Metropolitans (2019) Factors de la inseguretat als barris de Barcelona, Ajuntament de Barcelona. Recurs disponible en línia:
https://ajuntament.barcelona.cat/prevenicio/sites/default/files/documents/informe_sobre_els_factors_de_la_inseguretat_als_barris_de_barcelona_def_002.pdf
- Generalitat de Catalunya, (2009), La Economía de las drogas ilícitas: escenarios de conflictos y derechos humanos. (Materiales de Paz y Derechos Humanos N° 11, 2009) . Recurs disponible en línia:
http://www.gencat.cat/drep/ipau/sumaris/economia_drogas.pdf
- Manyà, C. y Morales. E. (2018) Marco de intervención comunitaria en los centros de servicios sociales de Barcelona. Ayuntamiento de Barcelona.
- Marchioni, M. (2001) Comunidad, participación y desarrollo comunitario. Madrid, Popular.
- Ministerio de Sanidad (2021), Gobierno Encuesta sobre uso de drogas en enseñanzas secundarias en España (ESTUDES), 1994-2021 de España, Madrid. Recurs disponible en línia:
https://pnsd.sanidad.gob.es/profesionales/sistemasInformacion/sistemaInformacion/pdf/ESTUDES_2021_Informe_de_Resultados.pdf
- Naciones Unidas (2022), UNODC, Informe mundial sobre las drogas 2022. Recurs disponible en línia:
https://www.unodc.org/res/wdr2022/MS/WDR22_Booklet_1_spanish.pdf
- Naciones Unidas, (1989), CCPR/C/21/Rev. 1/Add. 1. Aprobado por el Comité de Derechos Humanos en virtud del artículo 40(4) del Pacto Internacional de Derechos Civiles y Políticos, en la reunión del 21 de noviembre de 1989.
- Observatorio de las Discriminaciones (2021): Informe 2021, Ayuntamiento de Barcelona. Recurs disponible en línia: <https://ajuntament.barcelona.cat/oficina-no-discriminacio/es/observatorio-discriminaciones>
- Observatorio Español de las Drogas y de las Adicciones (2021) Monografía alcohol 20-21: consumo y consecuencias, Delegación del Gobierno para el Plan Nacional sobre Drogas, Madrid. Recurs disponible en línia:
https://pnsd.sanidad.gob.es/profesionales/publicaciones/catalogo/catalogoPNSD/publicaciones/pdf/2021_Monografia_Alcohol_consumos_y_consecuencias.pdf
- Pérez Díaz, M.T. –Dir.– (2021) Informe juventud en España 2020, Injuve, Ministerio de Derechos Sociales y Agenda 2030, Madrid. Recurs disponible en línia:
http://www.injuve.es/sites/default/files/adjuntos/2021/03/informe_juventud_espana_2020.pdf
- Pluma, A. (2014): El tractament de l'espai públic. Passat, present i futur. Barcelona. Ed: Diputació de Barcelona.
- Roy, S. (2019). Grup de treball Convivència i espai públic. Diputació de Barcelona.
- Trojanowicz, Robert y Bucqueroux, Bonnie (1991). Community Policing and the Challenge of Diversity. National Center for Community Policing. School of Criminal Justice. Michigan State University.
- Urbano Molina, C., & Monjas Carro, M. (2020). Una contribución a la prevención de las violencias machistas a través de la COEDUCACIÓN.